

รายการ หนึ่งสัปดาห์กับวุฒิสภา
เรื่อง หลักนิติธรรม กับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย
โดย นางสาวลันตา อุดมะโกศล กลุ่มงานพัฒนากฎหมาย
สำนักกฎหมาย สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา

หลักนิติธรรม หรือ Rule of Law เป็นหลักการในการปกครองรัฐหรือปกครองประเทศด้วยกฎหมายที่เป็นธรรม ตามหลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักการมีกฎหมายที่ดี และหลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำทางปกครอง โดยที่กระบวนการยุติธรรมเป็นสาระสำคัญของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยภายใต้หลักนิติธรรม ตามกระบวนการและขั้นตอนทางกฎหมาย (Due Process of Law)

หลักการสำคัญของหลักนิติธรรม

จากการศึกษาความเห็นทางกฎหมายของนักกฎหมายของต่างประเทศและไทย สรุปได้ว่าหลักนิติธรรม หรือ The Rule of Law มีหลักการสำคัญ ดังนี้

- ๑) สิทธิเสรีภาพเป็นเรื่องแดนอิสระของมนุษย์ที่กฎหมายจะเข้าไปแทรกแซงไม่ได้
- ๒) ประชาชนอยู่ภายใต้กฎหมายเดียวกันอย่างเสมอภาค และได้รับการคุ้มครองจากกฎหมายอย่างทัดเทียมกัน
- ๓) ฝ่ายบริหารต้องบริหารภายใต้บทบัญญัติแห่งกฎหมาย และต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย
- ๔) การปกครองประชาชนต้องยึดกฎหมายเป็นใหญ่ ทั้งนี้ กฎหมายนั้นจะต้องเป็นกฎหมายที่ยุติธรรม
- ๕) ศาลเป็นสถาบันที่พึ่งสุดท้ายของประชาชน
- ๖) ยึดหลักความเป็นอิสระของตุลาการ
- ๗) ส่งเสริมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างบริสุทธิ์และยุติธรรม ปราศจากการแทรกแซงของฝ่ายบริหารหรือกลุ่มอิทธิพลเพื่อให้ได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แท้จริงของประชาชน
- ๘) ส่งเสริมและสนับสนุนความศักดิ์สิทธิ์ของกฎหมาย
- ๙) ส่งเสริมและคุ้มครองหลักแห่งการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์
- ๑๐) ส่งเสริมและพัฒนากฎหมายเพื่อสร้างความสงบสุขให้แก่ประชาชนและสังคมส่วนรวม
- ๑๑) ไม่มีบุคคลใต้อยู่เหนือกฎหมาย

สำหรับประเทศไทยนั้น ได้มีการบัญญัติถึงการนำหลักนิติธรรมมาใช้ในการปกครองประเทศในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มาตรา ๓ ความว่า :

“อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

การปฏิบัติหน้าที่ของรัฐสภา คณะรัฐมนตรี ศาล รวมทั้งองค์กรตามรัฐธรรมนูญ และหน่วยงานของรัฐ ต้องเป็นไปตามหลักนิติธรรม”

จากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ฯ ดังกล่าวจึงเป็นเสมือนเครื่องเตือนใจแก่ผู้ที่มีหน้าที่ในการบริหารประเทศว่าหลักการสำคัญที่จะใช้ในการบริหารประเทศ คือ การยึดกฎหมายเป็นสำคัญ เพราะกฎหมายจะมีคุณค่าและมีประโยชน์ก็แต่เฉพาะในรัฐที่มีการปกครองในรูปแบบเสรีประชาธิปไตยและเคารพหลักนิติธรรม เนื่องจากรัฐในรูปแบบดังกล่าวจะยึดถือว่า “อำนาจสูงสุดในการปกครองอยู่ที่ประชาชน” โดยประชาชนจะได้รับหลักประกันสิทธิเสรีภาพว่ารัฐบาลจะไม่ล่วงล้ำหรือกระทำการใด ๆ อันเป็นการรบกวนสิทธิเสรีภาพ อีกทั้งประชาชนทุกคนมีความเสมอภาค และได้รับความคุ้มครองทางกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันตามหลักนิติธรรม

นอกจากนี้หากมีข้อพิพาทหรือปัญหาขัดแย้งเกิดขึ้นประการใด ประชาชนก็มีสิทธิที่จะนำคดีเข้าสู่ศาลสถิตยุติธรรม เพื่อให้ศาลเป็นผู้ชี้ขาด และผลคำพิพากษาของศาลก็ผูกพันคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ซึ่งหลักการดังกล่าวแตกต่างจากการปกครองในระบบบอบเผด็จการ ซึ่งอำนาจสูงสุดในการปกครองอยู่ในมือคนเพียงคนเดียวหรือเพียงกลุ่มเดียว เนื่องจากรัฐบาลภายใต้การปกครองในระบบบอบเผด็จการนั้นไม่ต้องรับผิดชอบต่อผู้ใด และสิทธิเสรีภาพของประชาชนก็ไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเท่าเทียมเสมอภาค ซึ่งทำให้สิทธิเสรีภาพของบุคคลถูกละเมิดได้ง่าย ซึ่งแตกต่างจากการปกครองประเทศโดยยึดหลักนิติธรรมอย่างสิ้นเชิง

หลักนิติธรรมจึงเปรียบเสมือนเสาหลักที่ค้ำจุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย เพราะระบอบประชาธิปไตย คือ การให้หลักประกันแก่สิทธิเสรีภาพของประชาชน และยกสถานะของประชาชนจาก “ผู้อยู่ใต้การปกครอง (subject)” มาเป็น “พลเมือง (citizen)” ผู้ทรงไว้ซึ่งสิทธิและเสรีภาพ

อนึ่ง หากท่านใดประสงค์ที่จะทราบข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับหลักนิติธรรม กับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย เพิ่มเติม สามารถโทรศัพท์สอบถามได้ที่ศูนย์ข้อมูลด้านกฎหมายและหน่วยประสานงานวุฒิสภา โทร ๐๒ ๒๔๔ ๑๕๖๕